

DEDIŠČINA MED ZAPUŠČINO IN IDEOLOGIJO

Okrogla miza, Zoom, 28. 6. 2021

Virtualna okrogla miza z naslovom *Dediščina – med zapuščino in ideologijo* se je odvila 28. junija 2021 na spletni platformi Zoom. Glavna tematika dogodka je bila konstrukcija dediščine in njena povezanost z različnimi nacionalnimi in institucionalnimi ideologijami. Povabljeni govorci različnih strok, ki se ukvarjajo z dediščino in dediščinjenjem, so s predstavitvijo raznovrstnih tem očrtali nekatere problematike, ki spremljajo dediščinski diskurz.

Dogodek je organizirala in moderirala Daša Ličen (ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje). V uvodnem nagovoru je predstavila osrednjo problematiko, sicer ponostavljeno enačenje dediščine in zapuščine. Dediščina je vedno prežeta s sedanostjo, pri njenem odbiranju gre za dejavno prakso podeljevanja označb in vrednotenja. Z dediščinjenjem se ukvarjajo različne stroke, ob tem pa se porajajo tudi pomembna vprašanja: kakšna je vloga raziskovalcev, so to strokovnjaki, ki sestavljajo popise, ali kritični misleci, ki prepoznavajo ideološke niti, ki prepletajo dediščino?

Prva govorka, Špela Ledinek Lozej (ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje), je izpostavila, da dediščino in druge oblike ponavzočanja preteklosti ločimo po tem, da gre pri prvi za strateško in v veliki meri institucionalizirano prakso. Omenila je Unescovi konvenciji iz leta 1972 in 2003, ki sta dediščino, v pomenu vrednih in ogroženih elementov iz preteklosti, utrdili v širši javnosti. Vzporedno si je dediščina utrjevala mesto tudi v raziskovalni praksi, in sicer v muzeologiji in konservatorstvu, kot družbeno-ekonomski učinek raziskav, pa tudi kot teoretski koncept, in ne nazadnje v okviru kritičnega preučevanja dediščine, katerega središče so prakse in procesi tvorjenja dediščine in njihovi učinki. V dilemi med predanim sodelovanjem pri soustvarjanju dediščine in kritičnim pristopom je pokazala »tretjo pot«, t. i. dediščinski agnosticizem, kot ga omenja Christoph Brumann, ki naj bi raziskovalcu omogočil empirično vrednotenje učinkov dediščine prek »intimne oddaljenosti«. Takšno razumevanje omogoča, sledeč Rodneyju Harrisonu, tudi drugačno razumevanje dediščine, in sicer kot vrste dejavnosti za potrebe sestavljanja in grajenja prihodnosti.

Martina Bofulin (ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije) je na podlagi terenskih raziskav predstavila dediščinjenje migracij med izseljevanjem in priseljevanjem. Kot primer dediščine izseljevanja iz Kitajske se je osredotočila na dediščinjenje migracij iz vzhodnokitajske province Zhejiang v Evropo. Te trajajo že več kot sto let, vzdržujejo pa jih močne, na sorodstvu temelječe

migracijske mreže, močna ideologija podjetništva ter prepričanje, da je za uspeh potrebna selitev v tujino, predvsem Evropo, lahko pa tudi Južno Ameriko in Afriko. V kraju izvora so se v zadnjih nekaj letih razvile posebna razprava in materialne prakse, ki priseljenstvo razumejo kot posebno vrsto dediščinjenja, ki ključno oblikuje identiteto kraja. Kot primer priseljenke dediščine pa je izpostavila kitajske četrti, t. i. *Chinatowns*, ki so nastale kot posledica getoizacije in marginalizacije kitajskih migrantov. Sprva so ti deli mest odražali tujost in eksotičnost tamkajšnjih prebivalcev, kasneje pa so ravno zato pričele privabljati turiste, kar je spodbudilo procese urbane preobrazbe, pa tudi gentrifikacijo. Danes so kitajske četrti razen priljubljene turistične točke tudi simbol (neoliberalne) večkulturnosti in uspešne integracije, celo do te mere, da jih mestne oblasti skupaj z lokalnimi podjetniki poskušajo celo poustvarjati, pogosto neuspešno (npr. v Berlinu ali Amsterdamu). Predstavljena primera kažeta, da je dediščinjenje migracij kot proces odbiranja preteklosti v sedanosti umeščeno v širše, predvsem nacionalne ekonomske strategije razvoja in politične legitimnosti, ne pa v prepoznavo manjšinskih in obrobni glasov nosilcev izkušenj, torej migrantov samih. Ti so namreč pogosto le statisti v dediščinjenju s ciljem urbane prenove, ki se morajo umakniti, ko nastopi novo dejanje (npr. gentrifikacija). Prav tako izkušnje kitajskih migrantov niso prepoznane kot transnacionalne, torej da obsegajo tako kraj izselitve kot prek migracijskih mrež številne kraje priselitve, temveč so stlačene v dva ločena predala izseljevanja in priseljevanja. V diskusiji je Martina Bofulin predstavila način preseganja dihotomij – mednarodno sodelovanje raziskovalcev z različnih lokacij migracijske verige ter vključevanje migrantov ali njihovih potomcev v inovativne projekte (npr. grafične romane, kot je *Chinamen* avtorjev C. Rocchi in M. Demonti), ki se raje osredotočajo na povezave ali t. i. dediščinske koridorje kot pa vztrajajo na umetni ločnici kraj priseljevanja – kraj izseljevanja.

Petra Svoljšak (ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa) je v svojem prispevku predstavila spreminjanje prostora nekdanje soške fronte in še zlasti spominjanja in interpretacije vojne dediščine. Spomeniki padlim vojakom med prvo svetovno vojno lahko nudijo izhodišče za razpravo o dediščini med zapuščino in ideologijo. Tudi Petra Svoljšak, je opozorila na neizbežno subjektivnost, ki spremlja vse, ki se ukvarjajo s predstavljanjem dediščine. Ta se kaže že pri izboru metodologije, virov in interpreta-

* Pia Kučič, študentka 3. letnika dodiplomskega študija, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo; kucicpia@gmail.com.

ciji. Pravi, da zgodovinarji nedvomno igrajo pomembno vlogo pri kontekstualizaciji dediščine, a je vseeno preteklost ukrojena po zahtevah sedanjosti. Spregovorila je tudi o patriotskih romanjih na soško fronto; tamkajšnja sveta območja so vrhunec vojaških uspehov, ki so pripomogli k enotni Italiji, medtem ko je tujerodni element ostal manj zaznaven. Dodaja, da so kraji nesrečnega spomina v različnih obdobjih predstavljali tudi možnost zaslužka. V času socializma, ko so bili dediščinski elementi prve svetovne vojne zanemarjeni, pa je bil velik vir ohranjanja spomina nanjo, poleg spomina posameznikov, zbirateljstvo. Čeprav je nepremična dediščina na tak način postala predmet trgovanja, so jo s tem rešili pred propadom. Kot primer je omenila Pot miru v Posočju, pri kateri so se snovatelji uspešno izognili nacionalnim pečatom in pohvalno tvorijo transnacionalno dediščino. Dediščina tega območja je »naša«, ker je danes del slovenske države in smo se jo odločili ohraniti.

Blaž Vurnik (MGML, Mestni muzej Ljubljana) se je nato dotaknil tematike dediščine nasilja na primeru Sv. Urha pri Ljubljani. Leta 1947 je bila odprta kostnica, kjer so pokopali ostanke žrtev, mučenih in ubitih na Sv. Urhu med drugo svetovno vojno. Zanimivo je, da je šlo, tako v primeru žrtev kot tudi mučiteljev, za domačine iz okolice. Medtem ko se ohranja spomin na žrtve, pa je identiteta mučiteljev pogosto zamolčana. Leta 1955 je bil razvit celoten spomeniški kompleks in postavljena razstava, vendar ni znano, kakšna dediščina je bila razstavljena v tem času. Mestni muzej Ljubljana je leta 1982 postavil novo razstavo s panoji, komentarji in maketo, ki jo je v 80. letih obiskalo tudi do 7000 ljudi letno. Kasneje so predlagali, da se cerkev uporabi za bogoslužje, in tako so udeleženci prve maše leta 1992 odstranili razstavo, muzej pa je poskrbel, da so jo odpeljali. Novo razstavo so postavili šele lani. Z nedavnim porastom zanimanja za dediščino nasilja, katere primer je

tudi Sv. Urh, so se razvijale nove lokacije, ki so zdaj turistične zanimivosti. Blaž Vurnik pri tem opozarja na nevarnost »kvarjenja«
prostorov bolečih spominov z banalizacijami, kot je na primer postavljanje kavarn na takšna območja. To vzbuja tudi nova nesoglasja oziroma obuja stara. Pomembno se mu zdi, da vse lokacije dediščine nasilja vztrajajo pri skupnem imenovalcu: ohranjanju miru. V zadnjem prispevku je Verena Vidrih Perko (Oddelek za arheologijo FF) izpostavila pomen muzeoloških teoretskih osnov za interpretacijo dediščine. Spraševala se je predvsem, kaj manjka v naših prostorih dediščinjenja. Odprla je vprašanje definicije dediščine in spoprijemanja z različicami. Poudarila je pomembnost interpretacije, v kateri se ni možno popolnoma izogniti subjektivnim ideološkim pomenom. Zaradi mnogih nasprotujočih si ideologij je predlagala, da bi se bilo treba dogovoriti za specifične slovenske dediščinjenja. Dediščino je treba pripeljati do točke, ko jo ljudje prepoznajo kot vrednoto tudi na osebni ravni in jo želijo ohraniti za prihodnost. Nagovarjala je k spodbujanju vsakega posameznika, da bo sprevidel problematiko in težo dediščine. Na podlagi dediščinskega znanja o preteklosti človek sprejema pomembne sodbe o sedanji družbi in se odloča o prihodnosti.

Ob koncu je potekala še živahna razprava. Poudarek je bil na raziskovalčevi vlogi in udeležbi. Udeleženci so govorili tudi o dediščinjenju od zgoraj in dediščinjenju od spodaj, prespraševali so pomen časovne oddaljenosti za raziskovanje dediščine in interpretacije kot metode. Da gre za zelo subjektivno tematiko z močnimi ideološkimi pridihi, se je pokazalo tudi na okrogli mizi. Dediščina in dediščinjenje sta kompleksni in obremenjeni področji, ki ju moramo obravnavati občutljivo, upoštevajoč sodobnost in preteklost, predvsem pa tiste, ki nosijo največje breme njene čustveno-spominske teže.